

Тімофєєва Л.Ю.

*науковий співробітник
науково-дослідної частини
Національного університету
«Одеська юридична
академія», адвокат,
медіатор, кандидат
юридичних наук*

Timofeeva L.Yu.

*researcher of the research
department of the National
University «Odessa Law
Academy», lawyer, mediator,
PhD*

ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ

Світ змінюється та під впливом цих змін законодавство також потребує певних реформ, адже воно орієнтоване на людину. Людина майбутнього не може жити та сприймати старі правила.

Як зазначає Е. Тоффлер, було б нерозумно вважати, що фундаментально змінені матеріальні умови життя не зачіпають особистість або, точніше, соціальний характер. Риси характеру «людини майбутнього» виникають не тільки під впливом зовнішнього тиску на людей. Вони породжуються напругою, що існують між внутрішніми потребами або бажаннями багатьох індивідів і зовнішніми потребами або тиском суспільства. Але, сформувавшись одного разу, ці загальні риси характеру впливають на економічний і соціальний розвиток суспільства [1]. Світом керує аномальне, невідоме і малоімовірне. Таким чином, кожна екстремальна подія повинна служити точкою відліку, а не винятком [2]. Тому спрощення зазнає невдачі і заподіює найбільшу шкоду там, де щось нелінійне спрощується до лінійного і заміщується ним. Цей варіант зустрічається найчастіше [3].

22 листопада 2018 р. Верховна Рада України прийняла проект Закону № 7279 д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», в якому пропонуються зміни у текст діючого КК України, в тому числі введено терміни «кримінальне правопорушення» і «кримінальний проступок». Очікується, що вищезазначені зміни будуть чинними з січня 2020 року [4]. Проблема введення категорії «кримінальне правопорушення» та проступок вирішується шляхом технічних змін до КК. Разом з тим, у зв'язку з вищезазначеним законопроектом виникає низка питань.

У Конституції України поняття «злочин» у різних відмінках вживається багато разів. Утім таких понять, як «кримінальне правопорушення» і «кримінальний проступок» чи «проступок» в Основному Законі взагалі не міститься. Отже, введення у кримінальне право і законодавство України кримінальних проступків уявляється неможливим без внесення відповідних змін до Конституції.

Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються «діяння, які є злочинами... та відповідальність за них». Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України. Відповідно до ч. 3 ст. 2 КК України злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК України. Крім того, відповідно до ст. 7 Конвенції ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого діяння або за бездіяльність, яка відповідно до чинного на момент його вчинення національного або міжнародного права не була кримінальним злочином. Разом з тим, термін «кримінальне правопорушення» ще з 2012 р. міститься в КПК, що не відповідає конституційним положенням.

У зв'язку з вищезазначеними змінами виникають також інші труднощі. В проєкті закону пропонуються зміни щодо класифікації кримінальних правопорушень. За проступок не буде наступати такий негативний наслідок як судимість. Проте, Кодекс України про адміністративні правопорушення, який також містить норми по суті кримінально-правового характеру (зокрема дрібна крадіжка, дрібне хуліганство тощо), змін майже не зазнав. Хоча відповідно до одної з моделей запровадження кримінального проступку по суті кримінально-правові адміністративні правопорушення мали перейти до категорії кримінальних проступків.

Відповідно до Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади затвердженого постановою КМУ від 28 грудня 1992 р. державна реєстрація нормативно-правового акта полягає у проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції, міжнародним договорам України, зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС, а також з урахуванням практики ЄСПЛ. Тобто будь-який нормативно-правовий акт має відповідати чинному законодавству України та головним чином Конституції та конституційним основам.

Проте не все можливо вирішити за допомогою кримінального закону, навіть якщо б він був ідеальний. С.В. Максимов ще в 2012 році розглянув низку міфів щодо кримінального закону, один з яких щодо можливо-

стей принципу законності (злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК (ст. 3 КК). Як зазначає автор, фактично злочинність і караність діяння, а також його кримінально-правові наслідки в найменшій мірі визначаються власне кримінальним законом. Набагато більший вплив на них чинять рівень корупції в сфері правозастосування, ступінь кваліфікованості правозастосувача і «пропускна здатність» системи кримінальної юстиції. Якщо значне число кримінальних справ порушується і припиняється тільки за умови отримання правозастосувачем хабара, то злочинність і караність діянь в очах населення визначаються скоріше не законом, а правозастосувачем. Саме з цієї причини надії на те, що зміни в кримінальному законі підвищать рівень караності тої чи іншої суспільно небезпечної поведінки (наприклад, в економіці), позбавлені будь-якого сенсу [5]. Тобто наразі ми маємо прірву між текстом закону, практикою його застосування та реальними потребами людей. Основна причина такої ситуації у різності сприйняття закону та права різними людьми.

В сучасних умовах не видається можливим усунути суперечності та недоліки кримінального закону за допомогою внесення до нього змін. В європейському праві доволі популярною є ідея рекодифікації.

Рекодифікація (перекодифікація) – прийняття чи кардинальна зміна кодексів та консолідованих законів із врахуванням практики їх застосування та необхідності включення в ці кодекси і закони окремих правових норм, які містяться в актах нижчої юридичної сили, а також внесення в них змін і доповнень у міру прийняття нових нормативних правових актів [6].

На думку В.О. Тулякова, рекодифікація має сенс не стільки при зміні пріоритетів правової доктрини, але при завершенні конституційного будівництва. Бо завдання кримінального права в утилітарному, легістському сенсі – охорона конституційних норм і принципів. По суті, КК – це Конституція з санкціями. Незавершеність процесу конституційної реформи, нестабільність регуляції відносин будуть приводити до закономірної неефективності та паліативності новел рекодифікації кримінального законодавства, до формування нового комплексу тимчасових «мертвих» норм [7].

КК майбутнього має відповідати певній концепції, певному ідеологічному та принциповому фундаменту. У разі прийняття змін до КК такі зміни також мають узгоджуватись із концепцією.

Видається, що модель системної гуманістичної законотворчості має починатись зі збору інформації щодо потреб громадян України; визна-

чення переліку аксіом, принципів, відповідних форм правління (наявній або бажаній), державному режиму, історичним, соціально-економічним умовам, які сприятимуть правомірній поведінці людини, розкриттю її позитивних якостей; та вже потім формулювання положень кримінального закону відповідних цим принципам та реальним потребам людей.

Збір інформації щодо потреб громадян України, необхідний для того щоб зрозуміти ці потреби, та виходячи з них формувати законодавство. Тобто перед тим як вирішувати проблему необхідно зрозуміти чи є вона проблемою для суспільства та які засоби її вирішення будуть прийнятні для суспільства, виходячи з його потреб.

У разі наявності суперечностей (як у випадку «кримінального правопорушення») необхідно їх приводити у відповідність із чинним законодавством.

Тобто, в разі прийняття або ж внесення змін до кримінального законодавства необхідним є формування даних змін у відповідності з положеннями Конституції України. Можливо було б доцільним закріплення в Особливій частині КК України кримінальної відповідальності за умисне внесення змін до КК України, які не відповідають основним положенням Конституції.

1. Тоффлер Э. Третья волна. М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ», 2004. С. 258-259.
2. Н.Н. Талеб вводить поняття «Чорний лебідь», під яким розуміє непередбачувані події, які надзвичайно впливають на суспільство. Одна з особливостей Чорного лебедя – диспропорція в наслідках, як негативних, так і позитивних. / Талеб Н.Н. Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости. / Пер. А. Капанадзе, В. Сонькин. М. : Азбука, КоЛибри, 2015. С. 68; див. також: Туляков В.О. «Чорні лебеді» кримінального права та методологія правового регулювання. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності : Мат. Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 жовтня 2018 року, м. Харків). Харків : Право, 2018. С. 38-41.
3. Талеб Н.Н. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса. М. : Азбука, КоЛибри, 2014. С. 31.
4. 07.12.2018 р. проект Закону повернуто з підписом Голови Верховної Ради України та направлено на підпис Президенту; 19.04.2019 р. проект Закону повернуто з підписом від Президента.
5. Максимов С.В. Уголовно-правовые мифы как элемент современной нормотворческой культуры. <https://blog.pravo.ru/blog/3098.html>

6. Науковці та вчені України та зарубіжжя пишуть також про рекодифікацію цивільного законодавства. Зокрема, як зазначає А. Довгерт євроінтеграційна спрямованість України виступає сьогодні найсуттєвішим чинником реформ в усіх сферах суспільства. Основним напрямом рекодифікації ЦК України є подальша «європеїзація» кодексу. / Соловьев А.А. Систематизация законодательства как непрерывный процесс: функционально-онтологический цикл. *Власть*. 2011. № 6. С. 147.; Довгерт А. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Право України*. 2019. № 1. С. 27, 39.
7. Туляков В. А. Генезис уголовного права и диалектика рекодификации. *Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2012. Т. 2. С. 212.*

Тімофєєва Л.Ю. Гуманістична модель Кримінального кодексу та її соціальна зумовленість

В сучасних умовах не видається можливим усунути суперечності та недоліки кримінального закону за допомогою внесення до нього змін. В європейському праві доволі популярною є ідея рекодифікації.

Рекодифікація (перекодифікація) – прийняття чи кардинальна зміна кодексів та консолідованих законів із врахуванням практики їх застосування та необхідності включення в ці кодекси і закони окремих правових норм, які містяться в актах нижчої юридичної сили, а також внесення в них змін і доповнень у міру прийняття нових нормативних правових актів

Видається, що модель системної гуманістичної законотворчості має починатись зі збору інформації щодо потреб громадян України; визначення переліку аксіом, принципів, відповідних форм правління (наявній або бажаній), державному режиму, історичним, соціально-економічним умовам, які сприятимуть правомірній поведінці людини, розкриттю її позитивних якостей; та вже потім формулювання положень кримінального закону відповідних цим принципам та реальним потребам людей.

Ключові слова: рекодифікація, гуманістична модель, кримінальний закон.

Timofeeva L.Yu. The humanistic model of the Criminal Code and its social conditionality

In modern conditions, it does not seem possible to eliminate the contradictions and shortcomings of the criminal law by amending it. The idea of recodification is quite popular in European law.

Recodification - the adoption or radical change of codes and consolidated laws, taking into account the practice of their application and the need to include in these codes and laws of certain legal norms contained in acts of lower legal force, as well as changes and additions as new normative legal acts

It seems that the model of systemic humanistic law-making should begin with the collection of information on the needs of the citizens of Ukraine; determination of the list of axioms, principles corresponding to the form of government (existing or desired), state regime, historical, socio-economic conditions that will promote lawful human behavior, the disclosure of its positive qualities; and only then the formulation of the provisions of criminal law in accordance with these principles and the real needs of the people.

Key words: recodification, humanistic model, criminal law.